

УДК 281.9:355.01:262.145(477)
DOI:10.17721/sophia.2023.21.2

К. М. Вергелес, д-р філос. наук, проф.
ORCID: 0000-0001-5695-7862
e-mail: kvergeles@gmail.com

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Вінниця, Україна

ПРАВОСЛАВ'Я В УМОВАХ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ КАПЕЛАНСЬКОЇ СЛУЖБИ

Розглянуто особливості функціонування православ'я в сучасному соціумі, зокрема в умовах Україно-російської війни. Акцентовано на проблемах соціокультурних змін, що відбуваються в період бойових дій, та місці і ролі православ'я у цих змінах. Проблеми, які виникли всередині сучасного соціокультурного світового середовища, і пропонувані для їх розв'язання підходи дають право стверджувати, що релігія в цілому, православ'я зокрема, може зберегти в майбутності свою функцію щодо забезпечення базових загальнолюдських моральних цінностей. Стосовно українського суспільства можна говорити про ідентичний зі світовим середовищем етико-моральний контент. Світове православ'я бере за основу загальнолюдської моралі релігійну мораль, та визначає її як систему норм та правил, яка лімітує фізичні запити людини і спрямовує її на духовні шукання. В Україні домінуючою релігією є православ'я, і нам би хотілось, щоб воно було виключно Українське, а не будь-яке інше. Сучасна українська дійсність показує всім, що православ'я як таке береже свою морально-етичну сутність як непорушну основу свого існування. Аналізуючи місце релігії в цілому, православ'я зокрема, в соціокультурних процесах сучасної України, варто зауважити, що релігія як така доволі часто використовується політичною сферою для мотивування своєї ідеологічної основи, а також для впливу на масову свідомість. Одним із важливих факторів становлення українського суспільства та православ'я є функціонування й розвиток нового-старого напрямку православного служіння – сучасного капеланства. Наведено детальний аналіз цього питання, посилаючись до історії виникнення та розвитку капеланства в Україні і світі, адже християни існували ще у війську князів Київської Русі.

Ключові слова: православ'я, соціум, людина, релігія, соціокультурні трансформації, ідеологія, капелан козак, ЗСУ.

Актуальність теми. Сьогодні православ'я як одна з найчисельніших релігій України постає одним із небагатьох чинників, який у той чи інший спосіб впливає на різноманітні процеси сучасної України. В умовах відкритої агресивної війни росії проти України багато науковців заговорили про незворотні процеси, що відбуваються в українському православ'ї, зокрема МП. Можемо стверджувати, що "братовбивча" війна росії проти України поклала початок кінця УПЦ МП. Хоча окремі думки про "вмирання" релігії з'являються ще в період Просвітництва, що було актуальним і реальним для тогочасного західноєвропейського суспільства. Сьогодні, в багатьох випадках, православ'я використовується різними соціальними групами для відвертого чи непримітного нав'язування ідей "руського міра", хоча самі вони до певного часу приховували свою "любов", а в деяких випадках і приналежність до московської церкви та до свого "господина" псевдопатріарха Кирила. Більшість країн Сходу висловлює свою прихильність до цього світоосміслення як релігійної системи та намагається продемонструвати західноєвропейський стиль життя, підмінюючи в ньому поняття. Все це, на наш погляд, є одним з елементів, який можна пов'язати з явищем міжнародного тероризму, а останній, як відомо, досить тісно переплітається з релігійним екстремізмом. Спроби реалізації цих ідей зазвичай розігруються шляхом протиставлення "багатої півночі" та "бідного півдня". І відбувається це завдяки тим лідерам, які, підмінюючи та маніпулюючи релігійними гаслами, прагнуть нав'язати свої стандарти життя для західноєвропейського суспільства. Безумовно, це має своє підґрунтя, зокрема "хворі" амбіції, економічні та політичні інтереси тощо.

Вже стало достовірним фактом, що становлення та розвій української державності може відбутися лише через міцну армію, а міцне військо можливе завдяки морально-духовній підтримці всього народу, у тому числі й підтримки, яку надають священники, які зараховані до несення служби та виконання своїх релігійних обов'язків. Ідеться про новий феномен, що відроджується і

набуває потужної сили в українському православ'ї – військово-капеланство.

Метою статті є аналіз особливостей функціонування релігії, християнства-православ'я в сучасних умовах війни та з'ясуванні ролі капеланства у зміцненні ЗСУ та української держави.

Основні результати. Ситуація, сформована всередині соціокультурного світового середовища, дає право стверджувати, що лише релігія може зберегти в майбутності головну свою функцію відносно забезпечення не лише християнських, але й загальнолюдських базових етичних цінностей. Щодо українського суспільства, то можна стверджувати про ідентичний зі світовим середовищем етико-моральний контент. Хоча тут слід уточнити, що в Україні домінуючою релігією є православ'я, і нам би хотілось щоб воно було виключно Українське, а не будь-яке інше. Світове православ'я кладе в основу загальнолюдської моралі релігійну мораль, і визначає її як систему норм, яка лімітує фізичні запити людини та спрямовує її на духовні шукання. Сучасна українська реальність показує всім, що православ'я як таке й досі береже свою сутність як засіб пошуку непорушної основи для власного існування.

Аналізуючи феномен релігії, у тому числі і православ'я, її місця та ролі в соціокультурних процесах сучасної України, варто зазначити, що релігія як така й православ'я зокрема, у багатьох випадках використовується політичною системою для мотивування своєї ідеологічної функції, а також для впливу на масову свідомість. Більшість політичних груп використовують "радянське" православ'я як маніпулятивну складову, що дозволяє впливати на соціально-політичні й етнічні спільноти. Вказуючи на певні перебільшення окремих констатацій ідеологічного впливу православ'я, оскільки вони покладені в основу переконань функціонування окремих соціально-політичних груп, то можуть "смертельно" впливати на сучасний соціально-культурний стан в Україні. Постійні та різнопланові кризи українського суспільства, що відбувались упродовж всього періоду його незалежного існування, стали причиною для переформатування різ-

них сфер соціуму. Сьогодні ми є свідками тих соціокультурних змін, які апіорі представлятимуть зовсім іншу конфігурацію внутрішніх та міжнародних відносин в Україні, а українське православ'я, у свою чергу, акцентує свою діяльність на формування морально-культурних значимостей українського суспільства.

Релігієзнавчий і соціально-філософський аналіз значення православ'я в соціокультурних перетвореннях має на меті дослідження сутності феномена релігійного та соціального буття людини. Буття православ'я в соціальній площині стає сприйнятливим лише через глибоке і всебічне вивчення його істотних властивостей. Якщо звернутися до історичного розуміння релігії, то, наприклад у Стародавній Греції, релігія є предметом саме теоретичного осмислення. У філософсько-релігійній спадщині Стародавнього Сходу, зокрема Індії та Китаю, релігія не виходить за межі міфологічно-релігійного світогляду. Хоча і тут можна побачити окремі положення щодо суспільного існування релігії та її впливу на соціальні конструкції суспільства.

У сучасному українському релігієзнавстві деякими аспектами проблеми особливостей впливів християнської релігії в цілому та православ'я зокрема на суспільство займаються такі дослідники, як Є. Харьковщенко, О. Предко [2], В. Єременко [3], Л. Конотоп [5], С. Кримський [6] та інші. Вони досліджують вище релігії як вагому ідеологічну інституцію в контексті проблем сучасності.

Сучасні умови війни створили нові виклики, які породжують сприятливу атмосферу для становлення українського суспільства та зміцнення українського православ'я. Процеси, що спостерігаються в ході становлення Української держави, дають право зробити висновок, що, починаючи з кінця ХХ та початку ХХІ ст. наш соціум орієнтується на дотримання загальноприйнятих уявлень розвитку українського суспільства та православ'я як трансцендентного буття. Це дає змогу кваліфікувати його як традиційне. Але граничні абстракції, що сформувалися виключно в релігійній свідомості, зрештою, призводять до виникнення протиріччя з конкретно-історичною практикою українського соціуму. Ці протиріччя можна усунути через введення більш сучасних граничних абстракцій і відповідних їм глибинних соціокультурних трансформацій – соціальних перетворень. Аналізуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що осмислення вищих цінностей, на які повинна орієнтуватися Українська держава, може спричинити формування модерної світоглядної системи цінностей буття, яка орієнтуватиметься на такі зміни, що призведуть до більш злагодженої соціальної структури, яка характеризуватиме новітній етап у становленні форми людських взаємостосунків [1].

Серед всієї системи існуючих об'єктивних і суб'єктивних чинників становлення українського суспільства та православ'я одним із важливих є розвиток нового-старого напрямку православного служіння – сучасного капеланства. Одним із факторів впорядкування взаємовідносин між церквою та ЗСУ стало ухвалене рішення Міністерства оборони України: "Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України" від 14 грудня 2016 р., № 685 [10].

Велика кількість світових держав мають практичний досвід у військово-релігійних відносинах. Ці відносини важливі для підтримки морального духу в обороноздатності країни. Проте помилковим та дещо необдуманим буде пряме запозичення того досвіду, який мають бі-

льшість світових держав саме у сфері військово-релігійних відносин. Проте українське суспільство не зможе його сприйняти, а отже, і реалізувати, оскільки саме має свої глибоко вкорінені традиції, звичаї та культуру. Тому без урахування національної ідентичності українського народу, позитивного результату для становлення української державності та зміцнення інституту військового священства (капеланства) ЗСУ не матиме. Щоб уникнути помилок у цій справі необхідно врахувати всі історичні аспекти взаємовідносин церкви та держави, церкви та військових [4, с. 46]. Ця проблема примушує здійснювати глибокі дослідження історичного досвіду в отриманні послуг релігійного характеру військовими, а також практичного досвіду в організації та служінні військових священників-капеланів [12].

Для більш детального вивчення означеної проблеми звернемося до історії виникнення та розвитку капеланства в Україні та світі. Точних історичних довідок про те, коли саме з'являються перші капелани-духівники в українському війську, на сьогодні нема, але відомо, що християни існували ще у війську князів Київської Русі. Відповідно до окремих досліджень одними і перших, хто серед військових прийняв християнство, були "дружина" Аскольда, під час першого походу на Візантію [8, с. 75]. Це не є якоюсь дивиною, оскільки ми всі знаємо, що першими християнами в Київській Русі були брати Аскольд та Дір.

Сам термін "капелан" був вжитий за часів життя св. Мартина архієпископа Турського. Будучи військовим офіцером, він віддав жебраку частину свого одягу плаща "капу", щоб того зігріти, а після того Мартину уві сні з'явився бідний у вигляді Ісуса Христа. Після чого, друга частина плаща була віддана в похідний храм (переносний-мобільний), який був побудований саме для вшанування її у французькій армії, його називали "капелю", а священника, який служив у ньому, називали "капеланус" (від лат. *capellanus* – капелан). Отже, згодом в усіх військах Риму з'явилися мобільні церкви де служив християнський священник. Наприклад, у Німеччині на I-му Східно-Франкському соборі (*Consillium Germanicum*) було прийнято постанову про неодмінне проходження священниками військової служби, але без носіння та використання зброї в активних бойових діях. У Французькій армії капеланство було засновано наказом Карла Великого.

Не минуло капеланство і Київську Русь. Існують чіткі та беззаперечні свідчення того, що у військах Київської Русі були священники під час великих походів. Історичні свідчення цього факту знаходимо в "Повісті минулих літ" [13], Руський літопис (Іпатівський літопис) [14], Радзивілівський літопис та в інших історичних документах. Також про це свідчить інший історичний факт, коли з літопису (Крип'якевич І., "Історія українського війська") зустрічаємо у війську духовенство, коли в походах на половців у 1111 р. Володимир Мономах просив священників, щоб ті їхали попереду війська і співали тропарі та кондаки Чесному і Животворчому Хресту і читали канон до Пресвятої Богородиці [9].

Звичайно, що за часів існування Запорізької Січі також знаходимо безліч згадок про присутність священників та церкви в їхньому житті, наприклад, під час проведення козацьких рад, які відбувалися біля церкви та в присутності священників. Про ці факти можемо дізнатися з літопису Самійла Величка, літопису Рігельмана, літопису Самовидця та багатьох інших документів. Чи, наприклад, маємо той факт, який зберігся і до сьогодні, сам обряд прийняття до української козацької лави від-

бувається обов'язково під час літургії та після неї в церкві. Чи той факт, що при гетьмані Б. Хмельницькому служив капеланський митрополит Йосип Коринфський, який загинув у битві під Берестечком. На самому початку розвитку козацтва його конфесійне наповнення було різноманітне, до нього входили православні, католики, протестанти та навіть мусульмани [7, с. 179].

Лише в 1620 р. Петро Сагайдачний записав всіх козаків до православного Київського братства, а в 1632 р. на військовій раді було прийнято рішення про цілковиту християнізацію козацтва, хто не був згідний мав залишити козацтво [16, с. 264]. Після 1632 року всі, хто бажав вступити до лав козацької сім'ї, повинен був прийняти православ'я, а також повинен був знати основні християнські молитви та скласти присягу в церкві [11, с. 76-77].

Звертаючись до історії сусідньої Польщі, знаходимо там свідчення про те, що ще за часів Речі Посполитої Варшавський сейм у 1690 р. запровадив капеланство з утриманням за королівської скарбниці в обсязі 36 капеланських ставок. Наприклад, відомий військовий капелан, який служив у війську Станіслава Конецпольського, монах домініканець С. Окольський залишив свідчення для історії у вигляді "щоденника компанії 1637–1638 років" [15].

В Україні, зокрема на територіях західних земель, після указу австрійського цісаря Фердинанда в 1848 р. відбулось формування Національної гвардії Австро-Угорщини, а опікали це новоутворення місцеві священники – у Стрию от. М. Білинський, у Львові от. І. Яворівський. Так першим відомим українським священником капеланом був професор Львівського університету доктор наук, священник УГКЦ от. Яків Гаровський (1794–1860). Після 1869 року в УГКЦ було утворено 17 штатних посад військових капеланів.

У російській армії посада капелана була до 1917 року, а після вона була замінена на посаду "замполіта" з обов'язковим членством у КППС. Також посади капеланів були в українських арміях, УСС-1914-1918 р., УГА-1918–1921 р., Січових Стрільців УНР-1017–1921 р. та в УПА-1943–1954 р. Під час першої світової війни в армії Австро-Угорської імперії нараховувалось приблизно 100 капеланів українського походження. Українські капелани були до кінця з військовою частиною, інколи гинули, а інколи і потрапляли в полон, разом з військовими. У складі армії УПА в більшості були священники від УГКЦ та православної церкви України, також було два пастори від протестантів.

Із вище проаналізованого бачимо, що активну участь у зародженні капеланства в Україні брали священники УГКЦ, хоч і представники православної конфесії також були присутніми у формуванні капеланства. Якщо розглядати православну конфесію та її участь у становленні військових священників, то доцільно звернутися до витоків і основ православ'я, тобто їхніх канонів та апостольських правил. Відповідно до канонів православної церкви капелан-священник не може брати в руки зброю для ведення будь-яких дій, напрямлених проти людини. Звісно, існують окремі винятки, але вони стосуються лише випадків, у яких священник може просто взяти зброю в руки для забезпечення від неї воїнів або інших людей, але знову-таки повторимось – не використовувати її за призначенням. Для всіх священників православ'я заборонено носіння зброї та застосування будь-якої фізичної сили.

Також на заборону застосовувати силу священникам вказують і апостольські правила, і інші християнські правила, а саме:

– 27 апостольське правило суворо забороняє священнику застосовувати фізичну силу до людей. Кожен священник, який наважиться вдарити "вірного чи невірного", підлягає позбавленню сану: "Бо Господь не вчив застосовувати насильство, а відповідати добром на зло, підставити ліву щоку, коли б'ють по правій" та ін.;

– 9 правило двократного собору 861 року, його називають ще Першо-Другий помісний собор Константинопольської церкви. Правила собору не є вселенськими, але входять до книги правил православної церкви, і тому стосуються канонічного кодексу. Це правило підтверджує 27 апостольське правило і додає, що позбавлення сану підлягає не лише той священник, який власноруч когось побив, але і той, який віддав наказ комусь вчинити "катування до жорстокості і до смерті".

Інші правила стосуються священників, які вчинили гріх вбивства:

– 5 правило Григорія Нисського говорить про те, що той, хто скоїв навіть ненавмисне вбивство, не має права бути рукопокладений в сан священства, а священник, який скоїв ненавмисне вбивство, має бути позбавлений сану;

– 55 правило Василя Великого також підтверджує правило Григорія Нисського і додає, що священник, який вбив когось в цілях самооборони, також підлягає позбавлення сану.

Хоча, якщо дивитись на "проблему зброї" з філософської точки зору, то, звісно, зброя сама по собі не є злом, це лише фізична річ. Будь яку річ можна використати як зброю. Вона використовується для корисних речей, наприклад, для захисту Батьківщини, для утримання злочинців. Тим більше, що в православної практиці існує "чин освячення зброї для захисту Батьківщини".

Яскравим прикладом капеланської служби в Україні може бути капелан Вінницько-Тульчинської єпархії, який отримав церковну нагороду за своє служіння. Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 27 травня зустрівся у своїй резиденції з військовими священниками. На зустрічі також був присутній начальник служби з питань військового духовенства Головного управління Національної гвардії України полковник Олександр Іздебський. На початку спілкування капелани висловили його Блаженству привітання з нагоди Дня тезоіменитства. Предстоятель відзначив ряд капеланів церковними нагородами. Зокрема, капелан в/ч 3008 НГУ, настоятель Свято-Михайлівського храму Вінниці прот. Михайло Бабій з рук його Блаженства отримав медаль "За жертвність і любов до України", – інформує Вінницько-Тульчинська єпархія єдиної помісної Української православної церкви (ПЦУ) [17]. За словами от. Михайла Бабія з Вінниці в його обов'язки входять всі треби, вінчання, благословіння, сповідання та відспівування. Він був рукоположений у священничий сан 20 років тому, а 5 із них служить в Національній гвардії. Про свою службу та про те, як його хрест врятував життя одному із бійців, розповів Суспільному каналу ТБ.

У зоні бойових дій разом із нацгвардійцями Михайло Бабій був 8 ротаций. "Туди священник приїжджає, молиться, благословляє, сповідає. Часом не треба нічого казати, просто побути поруч. Приїжджаєш, а вони кажуть, нам по рації передали, що ви маєте бути", – каже Михайло Бабій. Він приходить до захисників щоранку – щоразу хвилина мовчання та молитва. А також спілкування, яке нерідко переривається терміновими викли-

ками на позиції. "Є велика таїна смерті. Кожен хоче мати надію, що наші товариші на небі і з ними все добре. Багато питань виникає. До кого, як не до капелана, звернутись, запитати. Повинна бути духовна підтримка. Ми потребуємо цієї допомоги. Тому важливу роль відіграє капелан у зоні бойових дій", – говорить військовослужбовець Нацгвардії Дмитро. "І тут, і в зоні бойових дій траплялось різне", – каже капелан. "Нерідко підготовував місцеву малечу на Сході. Каже, навіть називали "дядею бандерівцем". Сприймав за комплімент. За словами капелана, важко відспівувати молодих оборонців. Із 24 лютого поховав уже шістьох". "Коліс хреста віддав військовослужбовцю. Після обстрілів він мені його показав, він прошитий через бронезилет. Осколки залишилися, але його не поранили", – розповідає Михайло Бабій. Наразі на території частини, де служить капелан, зводять церкву. Повномасштабне російське вторгнення загальмувало будівництво, але не зупинило. Тому Михайло Бабій іноді кличе бійців до храму [18].

Висновки. Соціокультурні трансформації – це процес переходу соціуму з однієї стадії на іншу, який супроводжується змінами в розумінні граничної абстракції та формуванням нових цінностей, нових цілей економічної, політичної, ідеологічної діяльності. Ці зміни легітимують і зміни в різноманітних інституціях суспільства, а також активізують процес формування нових соціальних інституцій. Ідеологічна сфера соціуму спрямована на формування світглядних орієнтирів людини, які визначають вищі цінності та мету людського життя. Такі цінності та цілі трансформуються в межах економічної підсистеми і відповідної ідеологічної доктрини в цінності та мету господарчої діяльності – економічний етос, а в межах політичної підсистеми і відповідних політичних учень – у цінності та цілі політичної діяльності, які системно висвітлено в соціально-політичній ідеології.

Релігія відіграє визначальну роль в ідеологічній підсистемі традиційного суспільства, але вона змінюється в посттрадиційних соціальних системах. У світських ідеологіях посттрадиційних суспільств трансцендентний абсолют починає розглядатися як реальна людина, яка має абсолютні права і нескінченні можливості. У такий спосіб відбувається відхід від цілісного розуміння природи людини, яка підмінюється її суто професійними якостями або соціальними ролями, які витісняють інші можливості для самореалізації людини. Також не можемо не визнати той факт, що вкрай важливим елементом у становленні українського суспільства та православ'я був розвиток нового напрямку православного служіння, сучасного капеланства.

Для укріплення капеланського інституту українська держава, зокрема Міністерство оборони України, прийнято положення "Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України" від 14 грудня 2016 р. № 685 [10].

Дослідивши практичний досвід світових держав у військово-релігійних стосунках, дійшли висновку про їхню важливість для підтримки морального духу в обороноздатності країни. Для запозичення такого досвіду українське суспільство має спиратися виключно на свої традиції, звичаї та культуру в контексті національної ідентичності українського народу.

Проаналізувавши історичні довідки щодо виникнення та розвитку капеланства в Україні та світі, можемо із впевненістю стверджувати, що точних історичних довідок про те, коли саме з'являються перші капелани-духівники в українському війську, немає, але відомо, що християни були присутніми у війську князів

Київської Русі. Відповідно до окремих досліджень одними з перших, хто серед військових прийняв християнство, були "дружина" Аскольда, це відбулося під час першого походу на Візантію.

Список використаних джерел

1. Вергелес К. Антропологічні виміри православ'я: методологія дослідження сутності та смисли: монографія. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. 300 с.
2. Вергелес К.М. Релігія в сучасному соціокультурному просторі України // Безпека, релігія, церква в сучасному суспільстві; за заг. ред. К.М. Вергелес, О.І. Предко. Вінниця: вид. ФОП Кушнір Ю.В., 2021. С. 139–206.
3. Еременко В.П. Православна концепція історического процесу в світле сучасності. Київ: Вища шк., 1991. 206 с.
4. Здіорук С., Яремчук В. Духовно-гуманітарні аспекти стратегії розвитку військових формувань України: монографія. К.: НІСД, 1995. 52 с.
5. Конотоп Л.Г. Громадянське суспільство: історико-філософський і релігієзнавчий аспекти його осмислення // Державно-церковні відносини в Україні у контексті сучасного європейського досвіду. К.: ВІП, 2004. С. 32–45.
6. Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. К.: Вид-во "Фенікс", 2007. 316 с.
7. Коханчук Р.М. Душпастирська опіка військових. Вид. 2-ге розшир. та доп. К., 2004. 220 с.
8. Литвин С., Соколюк С. Похід київського князя Аскольда 860 року на Константинополь // Военна історія, 2012. № 1. С. 66–76. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vist_2012_1_11.
9. Михалевич В. Духівництво у військових структурах: історичний досвід і сучасність. : зб. наук. пр. // Волинь і волинці у Другій світовій війні, 2012. С. 129
10. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України: Наказ Міністерства України від 14 груд. 2016 р., № 685. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <http://www.mil.gov.ua>.
11. Скальковский А. История Новой Сечи или последнего коша Запорожского. Одесса, 1885. Ч. 1–XIII. 302 с.
12. Дослідження та вивчення історичного досвіду задоволення релігійних потреб військовослужбовців українського війська. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dushpastirska-opika-v-zbroynih-formuvanniah-yaki-isnuvali-na-terenah-ukrayini-do-1991-roku>.
13. Півість минулих літ. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://archive.org/details/stukr02/page/n72/mode/1up>.
14. Руський літопис (Іпатівський літопис). [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <http://izbornyk.org.ua/ipatlet/ipat.htm>.
15. Свідчення для історії у вигляді "щоденника компанії 1637-1638 років" монаха домініканця Окозького С. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <http://litopys.org.ua/holob/hol12.htm>.
16. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. К.: Наук. думка, 1990. Т. I 578 с.
17. Предстоятель відзначив низку капеланів церковними нагородами. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://vitatv.com.ua/oblast/kapelan-vinnytsko-tulchynskoyi-yeparkhiyi>.
18. Розповідь от. Михайла Бабія з Вінниці. [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <https://suspilne.media/243925-podarovanij-hrest-vratuvav-zahisnika-vijskovij-kapelan-iz-vinnici-rozpoviv-pro-svov-službu/>.

References

1. Vergeles K. Antropologichni vy'miry' pravoslav'ya: metodologiya doslidzhennya sutnist' ta smysl'y: monografiya. Ky'yiv: KNU im. T. Shevchenka, 2017. – 300 s.
2. Vergeles K.M. Religiya v suchasnomu sociokul'turnomu prostori Ukrainy' // Bezpeka, religiya, cerkva v suchasnomu suspil'stvi. Za zag. red.: Vergeles K.M., Predko O.I. Vinny'cya: Vy'd. FOP Kushnir Yu.V., 2021. – S. 139–206.
3. Eremenko, V.P. Pravoslavnaya koncepcy'a y'story'cheskogo processa v svete sovremennosty'. Ky'ev: Vy'shha shkola, 1991. – 206 s.
4. Zdioruk S., Yaremchuk V. Duxovno-gumanitarni aspekty' strategiyi rozvy'tku vijs'kovy'x formuvan' Ukrainy'. Monografiya. K.: – NISD, 1995. – 52 s.
5. Konotop, L.G. Gromadyans'ke suspil'stvo: istory'ko-filosofs'kyj i religijeznavchyj aspekty' jogo osmyslennya // Derzhavno-cerkovni vidnosy'ny' v Ukraini u konteksti suchasnogo yevropejs'kogo dosvidu. – K.: VIP, 2004. – S.32 – 45.
6. Kry'ms'kyj S.B., Pavlenko Yu.V. Cyvilizacijnyj rozvy'tok lyudstva. K.: Vy'd-vo "Feniks", 2007. – 316 s.
7. Koxanchuk R.M. Dushpasty'rs'ka opika vijs'kovy'x / Vy'dannya 2-e rozshy'rene ta dopovnene. – K., 2004. – 220 s.
8. Ly'tvy'n S., Sokolyuk S. Poxid ky'yivs'kogo knyazya Askol'da 860 roku na Konstany'hopol' // Voyenna istoriya. – 2012. – # 1. – S. 66-76 Rezhy'm dostupu URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vist_2012_1_11.
9. My'xalevy'ch V. Duxivny'cztvo u vijs'kovy'x strukturax: istory'chnyj dosvid i suchasnist'. 2012 r. // "Voly'n' i volyn'nyan' u Drugij svitovij vijni: zbirny'k naukovy'x prac". – s.129.

10. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro sluzhbu vijs'kovogo duxovenstva (kapelans'ku sluzhbu) u Zbrojny'x Sy'lax Ukrainy: Nakaz Ministerstva oborony' Ukrainy/vid 14 grudnya 2016 r., # 685 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu URL: <http://www.mil.gov.ua>.

11. Skal'kovskyj A. Y'storyya Novoj Sechy' y'ly' poslednego kosha Zaporozhskogo. – Odessa, 1885. – Ch. 1–XIII. – 302 s.

12. Doslidzhennya ta vy'vchennya istory'chnogo dosvidu zadovolennya religijny'x potreb vijs'kovosluzhbovciv ukrayins'kogo vijs'ka. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dushpastirska-opika-v-zbrojnih-formuvannyah-yaki-isnuvali-na-terenah-ukrayini-do-1991-roku>

13. Povist' vremenny'x lit. URL: <https://archive.org/details/stukr02/page/n72/mode/1up>.

14. Rus'ky' litopy's-(Ipatiyivs'ky' litopy's). URL: <http://izbornyk.org.ua/ipatlet/ipat.htm>.

15. Svidchennya dlya istoriyi u vy'glyadi "shhodenny'ka kompaniyi 1637-1638 roki" monaxa dominikancya Okol's'kogo S. URL: <http://litopys.org.ua/holob/hol12.htm>.

16. Yavorny'cz'ky' D. I. Istoryia zaporiz'ky'x kozakiv. K.: Naukova dumka, 1990. – T. I. – 578 s.

17. Predstoyatel' vidznachy'v ny'zku kapelaniv cerkovny'my' nagorodamy'. URL: <https://vitatv.com.ua/oblast/kapelan-vinnysko-tulchynskoyi-yeparkhiyi>.

18. Rozpovid' ot. My'xajla Babiya z Vinny'ci. URL: <https://suspinne.media/243925-podarovanij-hrest-vratuvav-zahisnika-vijskovij-kapelan-iz-vinnici-rozpoviv-pro-svovu-sluzbu/>.

Надійшла до редколегії 23.10.22

Kostiantyn Vergeles, Dr. Sci. (Philos.), Prof.
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsia, Ukraine

ORTHODOX IN THE CONDITIONS OF THE UKRAINIAN-RUSSIAN WAR IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN CHAPLAIN SERVICE

The article examines the peculiarities of the functioning of Orthodoxy in modern society, in particular in the conditions of the Ukrainian-Russian war. The main focus is on the problems of socio-cultural changes occurring during the hostilities and the place and role of Orthodoxy in these changes. The problems that have arisen in the middle of the modern socio-cultural world environment and the approaches proposed for their solution give the right to assert that religion in general, Orthodoxy in particular, can retain its function in the future to ensure basic universal moral values. Regarding the Ukrainian society, we can talk about the ethical and moral content identical to the world environment. World Orthodoxy takes religious morality as the basis of universal morality, and defines it as a system of norms and rules that limits a person's physical demands and directs him to spiritual pursuits. In Ukraine, the dominant religion is Orthodoxy, and ideally we would like this Orthodoxy to be exclusively Ukrainian, and not any other. Modern Ukrainian reality shows everyone that Orthodoxy as such preserves its moral and ethical essence, as an indestructible basis of its existence. Analyzing the place of religion in general, Orthodoxy in particular, in the socio-cultural processes of modern Ukraine, it is worth noting that religion as such is quite often used by the political sphere to motivate its ideological basis, as well as to influence mass consciousness. In our opinion, one of the important factors in the formation of Ukrainian society and Orthodoxy is the functioning and development of the new and old direction of Orthodox service – the modern chaplaincy. For a more detailed analysis of this problem, it is worth turning to the history of the origin and development of chaplaincy in Ukraine and in the world. There is no exact historical information about when exactly the first chaplains-spirits appeared in the Ukrainian army, but we know that Christians were already present in the army of the princes of Kievan Rus.

Keywords: Orthodoxy, society, man, religion, socio-cultural transformations, ideology, Cossack chaplain, ZSU.